Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

BOSANSKI RATNI POSTERI

Daoud Sarhandi Williams

Angažirao sam se u vezi sa Bosnom na političkom kao i emocionalnom planu. Poput mnogih stranaca koji su tamo odlazili tokom rata, bio sam očaran tom zemljom, užasnut onim što joj se dešavalo, i ubrzo sam postao opsjednut željom da dam svoj mali obol ispravljanju tih ogromnih i zapanjujućih nepravdi. Može zvučati prilično sladunjavo što to ovako kažem, ali kad se osvrnem, jasno mi je da sam se zaljubio u Bosnu. Mislim da i dan-danas pokušavam shvatiti zašto i kako se to desilo. Možda je to povezano s mojom kompleksnom, mješovitom vjerom i porodičnim porijeklom koje uključuje više rasa; možda je to bila bolna želja da se bude na humanoj strani historije. Znam da je bilo trenutaka kad sam bio spreman dati svoj život da pokušam spasiti Bosnu. Na koncu sam dao i manje i više od svog života: dao sam joj ovu knjigu. To je, ako mogu tako reći, moje ljubavno pismo ovoj kompleksnoj i predivnoj zemlji.

Gdej je počelo – ovo epsko djelo koje me je s vremena na vrijeme zaokupljalo posljednjih četvrt stoljeća? Počelo je s jednostavnom idejom: posteri koje su Bosanci izradili tokom rata mogli bi biti ključ za pričanje fascinantne priče iz prve ruke, pomislio sam, o tome šta se dogodilo, ko je kome šta činio i zašto, između 1992-95.

Na ideju sam došao u Tuzli krajem 1997. godine, a tokom sljedeće godine moja asistentica na istraživanju, Alina Wolfe Murray, i ja pronašli smo preko 600 primjera grafičkog dizajna koji su ispričali cijelu tu tužnu priču. Iskopali smo ne samo postere, već i naslovnice časopisa i razglednice; i ne samo u Bosni, već i u Hrvatskoj i Srbiji: vodeći akteri uništenja Bosne. Došli smo i do postera o „izgradnji demokratije“ koje su kreirale međunarodne organizacije nakon rata, NATO-vih postera „TRAŽE SE“ uglavnom za srpske ratne zločince, i još mnogo toga.

Kao što svi stariji od internetskog doba znaju, prije kraja prošlog stoljeća, posteri su bili vitalno sredstvo masovne komunikacije. I ova je alatka korištena s maksimalnim efektom za širenje moćne poruke o nepravdama bosanskog rata. Većinu postera koje smo pronašli izradili su Bošnjaci (bosanski muslimani), iako knjiga *Bosanski ratni posteri* sadrži slike sa svih strana. Sadrži i nekoliko sjajnih savremenih fotografija Bosne koje je 2021. godine snimio Rupert Wolfe Murray, kao i izbor veoma emotivnih fotografija iz ratnog perioda iz brojnih izvora.

Nakon što sam prikupio postere, moj sljedeći izazov je bio odabrati među ovim moćnim umjetničkim djelima i uobličiti ih u koherentnu priču o ratu. Tu su mi od koristi bile

moje vještine filmskog montažera (moja prvobitna i paralelna karijera). Ja sastavljam bosanske ratne postere na isti način kao što se montira film: poster po poster (tj. „kadar po kadar“), dio po dio (tj. „scena po scenu“), od “prvog čina” do “raspleta”. Naslovi u knjizi djeluju kao svojevrsni “voice over”, koji vodi čitatelja na informativnom nivou, za razliku od slika, koje djeluju na emocionalnijem.

Kad ja montiram film, ponekad imam osjećaj da vajam slike, zvukove i tekst. Dok sam uređivao Bosanske ratne postere, imao sam sličan osjećaj, samo bez zvuka. Nadam se da knjiga, dok se pregleda (čak i bez čitanja bilo kojeg od tekstova), izaziva emocionalni odgovor kod čitaoca i podstiče lične misli, sjećanja i razmišljanja – na isti način kao što odličan film može utjecati na gledatelja.

Srećom, imao sam veliki luksuz (uz ohrabrenje izdavačke kuće Interlink Publishinga da sam uredim i dizajniram knjigu. I to sam radio više od godinu dana – vodeći računa o svakoj vizuelnoj jukstapoziciji, kao i o ukupnoj tonskoj kompoziciji knjige. Kad bih, osmišljavajući knjigu, smatrao da mi treba fotografija, naručivao sam je ili je tražio u arhivi. Ako bih osjetio da imam rupu u priči, vratio sam se svojoj obimnoj kolekciji postera i pronalazio odgovarajući da popuni prazninu. Tekstovi potpisa su pisani kako se knjiga vizuelno širila. I ti tekstovi su potom mnogo puta prepisivani s rigoroznošću istražitelja. Moj uvod je bio prvi dugi tekst koji je dovršen (zajedno sa prvim nacrtima potpisa), a zatim tri predgovora (Bojana Hadžihalilovića, Vehida Šehića i Carol A. Wells), te četiri pogovora (jedan moj, a ostali Ruperta Wolfe Murrayja, Aline Wolfe Murray i Stevena Gordona). Sve duge tekstove je na bosanski jezik prevela sjajna književna prevoditeljica Senada Kreso, pošto sam ja veoma želio da knjiga bude shvaćena u Bosni, kao i u ostatku bivše Jugoslavije.

Kada pogledam knjigu *Bosanski ratni poster* pošto je upravo objavljena, vidim da je ona mnogo više od onog što sam zamišljao da bi mogla biti. To nam pokazuje da nije nesalomljiv samo ljudski duh, već i ljudska kreativnost. Pretpostavljam da su iste snage upravo sada prisutne u Ukrajini. Kao i svi, radujem se kraju ruskog brutalnog pokušaja osvajanja—i također što ću vidjeti kako su ukrajinski umjetnici odgovorili na užase koji ih okružuju. Umjetnost nas uči o ratu koliko i novinarstvo, ali na vrlo različite načine.

Bosanskohercegovački umjetnici učinili su svoju zemlju ponosnom i sretan sam što sam uz pomoć mnogih ljudi uspio spasiti ovu neprocjenjivu građu. Ima mnogo čemu da nas nauči, i ima mnogo toga da nauči mlade Bosance, kako objašnjavaju u ovom kratkom videu.

Knjiga Bosanski ratni posteri *je dostupna na Amazonu, i u svim dobrim knjižarama diljem svijeta. Može se kupiti i direktno od američkog izdavača. Daoud Sarhandi Williams je britanski filmski montažer i režiser. Njegovi filmovi prikazani su širom svijeta i osvojili su mnoge nagrade. Sarhandi je i pisac i dizajner knjiga. Kao novinar, napisao je brojne članke o vizuelnim temama za londonski* Eye *magazin, kao što je ovaj o bosanskim ratnim posterima.*

Prevod: Senada Kreso

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.